

УДК 336.012.23

О. Ю. Коцюрба, асист., М.О.Грешнікова, студ. гр. ФК-09-1

Кіровоградський національний технічний університет

Фінансові потоки підприємства: сутність, класифікація та шляхи оптимізації

У статті розглянуто сутність фінансового потоку та його класифікація. Охарактеризовано шляхи оптимізації фінансових потоків.

фінансові потоки, управління фінансовими потоками, оптимізація

Постановка проблеми. Підприємство в процесі своєї діяльності знаходиться у процесі постійного розвитку, вдосконалення, конкурентної боротьби. Будучи складною системою, яка містить багато різнопланових елементів, пов'язаних між собою, які знаходяться у взаємодії, реагує на сигнали зовнішнього середовища у відповідний спосіб, передбачений наявною системою управління на підприємстві, корпоративною культурою, стандартами, нормативами, законодавчими та іншими обмеженнями. Для своєчасного та адекватного реагування на сигнали зовнішнього і внутрішнього середовища, збереження сталості розвитку, забезпечення фінансової надійності необхідна така композиція елементів управління, яка буде наближати підприємство до поставлених цілей. Одними з найбільш показових фінансових індикаторів діяльності підприємства є показники руху фінансових потоків: обсяги, швидкість, регулярність, напрями, джерела формування. Динаміка макроекономічних показників свідчить про значні коливання в показниках фінансових потоків як на макро-, так і на мезорівні. В даних умовах побудова ефективного механізму управління фінансовими потоками є актуальною практичною проблемою, яка потребує дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний внесок у розвиток теорії фінансових потоків зробили такі вітчизняні вчені, як: Г. Азаренкова, І. Алексєєв, О. Барановський, І. Бланк, В. Бочаров, О. Василик, В. Вишневський, І. Зятковський, Ю. Іванов, Л. Коваленко, В. Корнєєв, Л. Костирко, М. Крупка, О. Майборода, В. Опарін, А. Поддєрьогін, А. Пересада, Л. Руденко, В. Савчук і зарубіжні вчені: О. Абрамова, Г. Алмейда, У. Баумоль, В. Берне, А. Білоусов, Р. Брейлі, Є. Брігхем, Дж. Мадура, С. Майєре, Л. Харріє, Д. Хан та ін. Разом з тим існуючі напрацювання потребують подальшого розвитку в напрямі пошуку шляхів оптимізації фінансових потоків на підприємстві та вдосконалення методичних підходів до їх аналізу.

Метою статті є визначення сутності фінансових потоків підприємства та обґрунтування шляхів їх оптимізації.

Виклад основного матеріалу. Фінансові потоки на підприємстві можуть бути як зовнішніми, так і внутрішніми, при цьому важливо враховувати відношення суб'єкта господарювання до фінансового чи не фінансового сектору економіки, тому постає питання розподілу та деталізації факторів, що впливають на формування фінансових потоків на підприємстві.

Серед основних функціональних ознак фінансового потоку, які розкривають його економічний зміст та сутність, можна виділити такі:

- фінансовий потік виступає об'єктом фінансового управління будь-якого господарюючого суб'єкта;

- формування, розподіл і використання різних капіталів підприємства є основною функцією фінансового потоку;
- різні форми і види руху фінансових ресурсів певних суб'єктів господарювання є складовими фінансових потоків;
- фінансовий потік характеризується цілеспрямованістю руху фінансових ресурсів відповідно до певної діяльності суб'єкта господарювання, що визначається його належністю до певного сектору економіки.

Фінансовий потік як специфічне економічне поняття поступово набуває широкого поширення в економічній літературі, його використовують при дослідженні фінансової діяльності як на мікро-, так і на макрорівні, однак однозначне трактування сутності цієї категорії нині відсутнє.

Зокрема, Майборода О. В. визначає фінансові потоки підприємства як цілеспрямований рух фінансових ресурсів у процесі здійснення господарських операцій, внаслідок якого виникають економічні відносини [4]. На наш погляд, дане трактування не зовсім точне, оскільки рух фінансових потоків не завжди можна пов'язати безпосередньо із господарською діяльністю підприємства.

Черевко В. О. характеризує фінансовий потік як сукупність потоків доходів або витрат всіх суб'єктів регіональної економічної системи [7]. Такий підхід дещо звужений, оскільки фінансові потоки формують не тільки доходи суб'єктів регіональної економіки, а при дослідженні специфіки регулювання руху фінансових потоків варто додатково враховувати рух «незароблених» доходів та тіньового капіталу.

Васюренко О. В. трактує фінансовий потік як цілеспрямований рух, зміну (обсягів, форм і видів) фінансових ресурсів певного суб'єкта господарювання, що відбувається спільно з відповідними йому грошовими потоками (еквівалентні фінансові потоки) або без них (без еквівалентні фінансові потоки) [1]. На нашу думку, позитивним у такому трактуванні фінансових потоків є акцент на еквівалентних і без еквівалентних фінансових потоках.

Панков В. А., Макогон Ю. В., Пашко К. О. і Бабенко О. В. вважають, що «фінансовий потік підприємства являє собою розподілений у часі документально оформлений рух фінансових коштів підприємства єдиних за змістом, формою і напрямом руху в процесі здійснення ним господарської діяльності, спрямованої на забезпечення його ефективного розвитку на всіх стадіях життєвого циклу» [5].

На думку Концевої В. В. і Костенко С.С., «фінансовий потік - це спрямований рух фінансових ресурсів, пов'язаний з рухом матеріальних, інформаційних та інших ресурсних потоків як в рамках логістичної системи, так і поза нею» [2].

Таким чином, підсумовуючи вищесказане, можна зазначити, що фінансовий потік - це будь-яке переміщення фінансових ресурсів, необхідне для забезпечення ефективного руху усіх інших потоків виробничо-господарської системи підприємства.

До характеристик фінансового потоку можна віднести:

- обсяг потоку (вказується в документарному, електронному або будь-якому іншому супроводі в грошових одиницях);
- вартість потоку (визначається витратами на його реалізацію);
- час і напрям потоку (стосовно організовуючого їх підприємства).

Перераховані характеристики фінансових потоків визначаються на основі інформації про умови, терміни і характер взаємин учасників логістичного процесу, даних про параметри та рух матеріальних потоків.

Фінансові потоки різноманітні за складом, напрямком руху, методом числення, масштабом, видом господарської діяльності, призначенню та іншими ознаками. З метою оптимізації їх руху в логістичних системах потоки мають бути класифіковані. Існує багато різновидів класифікацій фінансових потоків. Одна з основних та найбільш точних класифікацій фінансових потоків наведена в табл. 1.

Таблиця 1 - Класифікація фінансових потоків

Класифікаційна ознака	Вид потоку
Напрямок руху	Позитивний (надходження грошових коштів, приплив грошових коштів). Негативний (виплати грошових коштів, відтік грошових коштів).
Метод числення	Валовий – уся сукупність надходжень та витрачання грошових коштів. Чистий грошовий потік – різниця між позитивним та негативним грошовими потоками (між надходженням та витрачанням грошових коштів).
За призначенням	Закупівельний – обслуговуючий процес закупівлі товарів. Виробничий – обслуговуючий процес виробництва. Збутовий – обслуговуючий процес збуту готової продукції.
Періодичність виникнення	Регулярний – регулярно виникає в господарській діяльності (заробітна плата, податкові платежі тощо). Дискретний – виникає при здійсненні разових, одиничних операцій (наприклад, купівля нерухомості).
Рівень достатності	Надмірний – надходження грошових коштів істотно перевищують реальну потребу підприємства в їх витрачанні. Дефіцитний – надходження істотно нижче реальних потреб підприємства в їх витрачанні.
Масштаб	По підприємству в цілому – акумулює усі види грошових коштів підприємства По окремих видах діяльності підприємства По окремих структурних підрозділах підприємства По окремих господарських операціях
Вид господарської діяльності	Супроводжуючий рух продукції (виплати постачальникам, працівникам, податковим органам, надходження від покупців продукції та ін.) Супроводжуючий інвестиційну діяльність (продаж та купівля основних засобів, нерухомості, нематеріальних активів) Супроводжуючий фінансову діяльність (отримання та сплата кредитів, залучення додаткового акціонерного капіталу, виплати дивідендів)

Оптимізація фінансових потоків здійснюється шляхом вибору найкращих форм їхньої організації на підприємстві з обліком зовнішніх і внутрішніх факторів з метою досягнення їхньої збалансованості, синхронізації і зростання чистого фінансового потоку.

У першу чергу необхідно домогтися збалансованості обсягів додатного і від’ємного потоків коштів, оскільки і дефіцит, і надлишок грошових ресурсів негативно впливають на результати господарської діяльності.

При дефіцитному фінансовому потоці знижуються ліквідність і рівень платоспроможності підприємства, що призводить до зростання простроченої заборгованості підприємства за кредитами банку, постачальникам, персоналу з оплати праці.

При надлишковому фінансовому потоці втрачається реальна вартість тимчасово вільних коштів унаслідок інфляції, уповільнюється оборотність капіталу через простій коштів, втрачається частина потенційного доходу у зв'язку з втраченою вигодою від прибуткового розміщення коштів в операційному чи інвестиційному процесі.

Для досягнення збалансованості дефіцитного фінансового потоку в короткостроковому періоді розробляють заходи для прискорення залучення коштів і уповільнення їх виплат.

Заходи з прискорення залучення коштів:

- забезпечення часткової або повної передоплати за продукцію, що має великий попит на ринку;
- скорочення строків надання товарного кредиту покупцям;
- збільшення розміру цінових знижок для реалізації продукції за готівку;
- прискорення інкасації простроченої дебіторської заборгованості.

Заходи з уповільнення виплат коштів:

- збільшення за згодою з постачальниками строків надання підприємству товарного кредиту;
- використання флоту (періоду проходження виписаних платіжних документів до їх оплати) для уповільнення інкасації власних платіжних документів;
- придбання довгострокових активів на умовах лізингу;
- реструктуризація одержаних кредитів шляхом переведення короткострокових у довгострокові.

Оскільки ці заходи, підвищуючи рівень абсолютної платоспроможності підприємства в короткостроковому періоді, можуть створити проблеми дефіцитності фінансових потоків у майбутньому, то паралельно має бути розроблено заходи для збалансованості дефіцитного фінансового потоку в довгостроковому періоді.

Заходи зі збільшення додатного фінансового потоку:

- додаткова емісія акцій;
- додатковий випуск облігаційної позики;
- залучення довгострокових кредитів;
- залучення стратегічних інвесторів;
- продаж частини довгострокових фінансових вкладень;
- продаж або здача в оренду основних не використовуваних засобів.

Заходи зі скорочення від'ємного фінансового потоку:

- зниження суми постійних витрат підприємства;
- скорочення обсягу реальних інвестицій;
- скорочення обсягу фінансових інвестицій;
- передача в муніципальну власність об'єктів соціального призначення.

Способи оптимізації надлишкового фінансового потоку пов'язані здебільшого з активізацією інвестиційної діяльності підприємства, спрямованої:

- на дострокове погашення довгострокових кредитів банку;
- на збільшення обсягу реальних інвестицій;
- на збільшення обсягу фінансових інвестицій.

Синхронізацію фінансових потоків має бути спрямовано на усунення сезонних і циклічних розходжень у формуванні як позитивних, так і негативних фінансових потоків, а також на оптимізацію середніх залишків готівки.

Заключним етапом оптимізації є забезпечення умов максимізації чистого фінансового потоку підприємства, зростання якого забезпечує підвищення рівня самофінансування підприємства, знижує залежність від зовнішніх джерел фінансування.

Збільшення суми чистого фінансового потоку можна забезпечити за рахунок таких заходів:

- зменшення суми постійних витрат підприємства;
- зниження рівня змінних витрат;
- проведення ефективної податкової політики;
- застосування методу прискореної амортизації;

- продаж невикористовуваних видів основних засобів, нематеріальних активів і запасів;
- посилення претензійної роботи з метою повного і вчасного стягнення штрафних санкцій та дебіторської заборгованості.

Результати оптимізації фінансових потоків мають відображатися у фінансовому плані підприємства на рік з розбивкою по кварталах і місяцях.

Для оперативного керування додатними і від'ємними фінансовими потоками доцільно складати платіжний календар (план платежів точної дати), в якому, з одного боку, відображають графік надходження коштів від усіх видів діяльності прогнозного періоду (5,10,15, 30 днів), а з іншого – графік майбутніх платежів (податків, заробітної плати, формування запасів, погашення кредитів і процентів за ними і т. ін.). Платіжний календар дає можливість фінансовим службам підприємства здійснювати оперативний контроль за надходженням і витратою коштів, вчасно фіксувати зміну фінансової ситуації і вчасно вживати коригувальних заходів для синхронізації додатного і від'ємного фінансових потоків і забезпечення стабільної платоспроможності підприємства.

Висновки. Отже, можна виділити основні класифікаційні ознаки фінансових потоків: за напрямом руху; методом числення; призначенням; масштабом. Наведена класифікація фінансових потоків дає можливість згрупувати їх і розробити відповідну модель управління ними, контролювати своєчасність здійснення операцій, пов'язаних із рухом цих потоків, спрямовувати зусилля окремих підрозділів підприємства на підвищення інтенсивності руху та ефективності здійснення господарських операцій як загалом, так і в розрізі певних груп потоків.

Визначення сутності фінансових потоків у подальшому дає можливість обґрунтувати принципи і положення основних елементів системи управління фінансовими потоками, в якій головним завданням управління виступає підвищення інтенсивності та збалансованості обігу фінансових ресурсів, оптимізація їх кількісного та вартісного складу і отримання на цій основі максимально позитивних фінансово-економічних результатів.

Список літератури

1. Васюренко О. В. Банківські операції: [навч. посіб.] / О. В. Васюренко – К.: Знання, 2000. – 243с.
2. Концева В. В., Костенко С. С. Фінансові потоки в логістичних системах / В. В. Концева, С. С. Костенко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vntu/2009_19_1/pdf/85/PDF
3. Ланкова Ю. В. Фінансові потоки в логістичній діяльності підприємства / Ю. В. Ланкова // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2011. - №2. – С.25-27.
4. Майборода О. В. Управління фінансовими потоками підприємства: автореф. Дис.. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.04.01. «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / О. В. Майборода. – Суми, 2006. – 22с.
5. Панков В. А., Макогон Ю. В., Пашко Е. А., Бабенко А. В. Механізм управління фінансовими потоками промислового підприємства в умовах глобалізації / В.А.Панков, Ю. В. Макогон, Е. А. Пашко, А. В. Бабенко. - Донецьк: Донецький національний університет, 2005. -188 с.
6. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: [навч. посіб.] / Г. В. Савицька. – К.: Знання, 2007. – 668с.
7. Черевко В. О. Методологія формування та управління фінансовими потоками регіону: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.10.01 «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка» / В.О. Черевко. - К, 2006. - 22 с.

Одержано 23.03.12